

Num. 3

Deseme/Auents

1.991

Toti

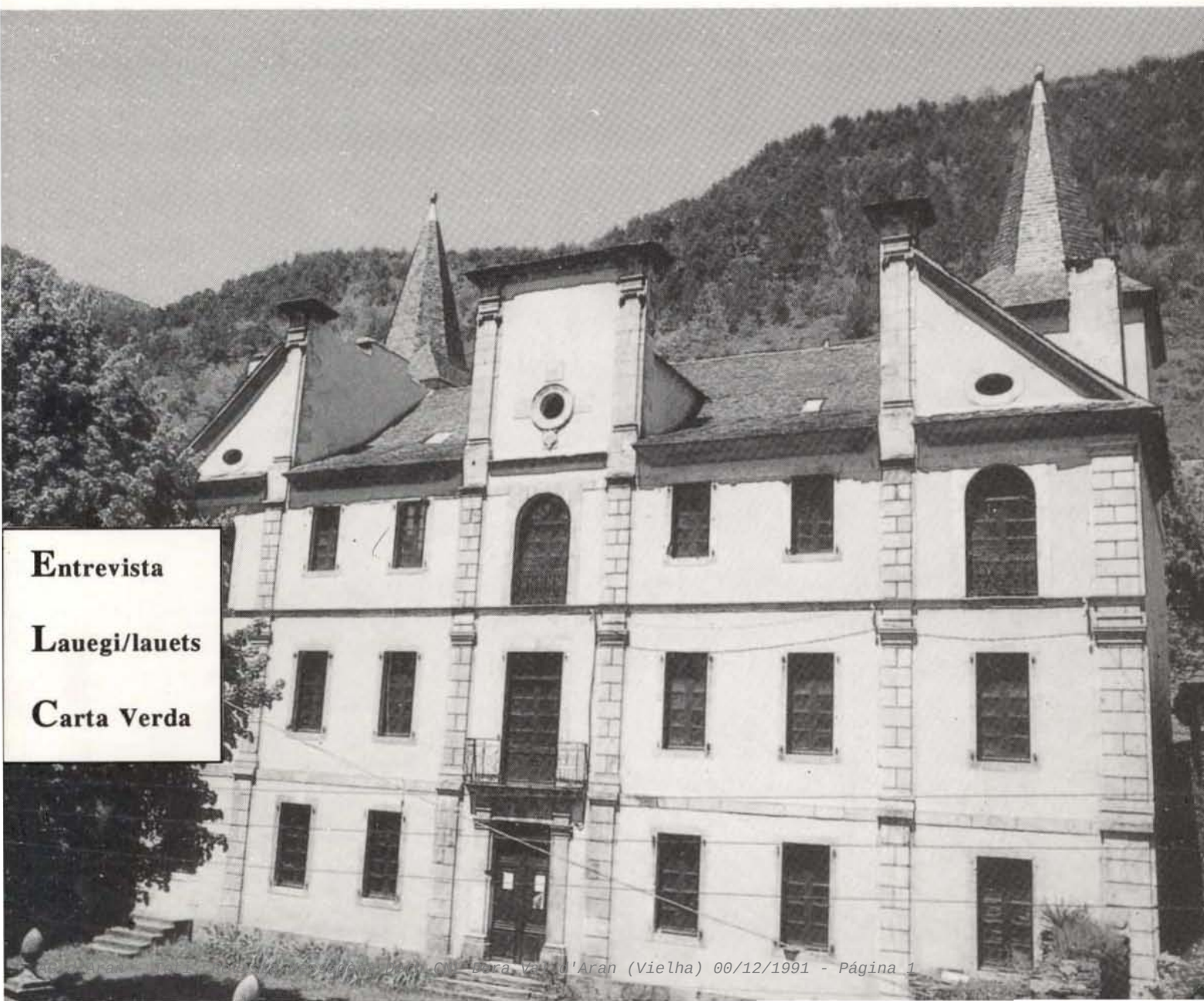

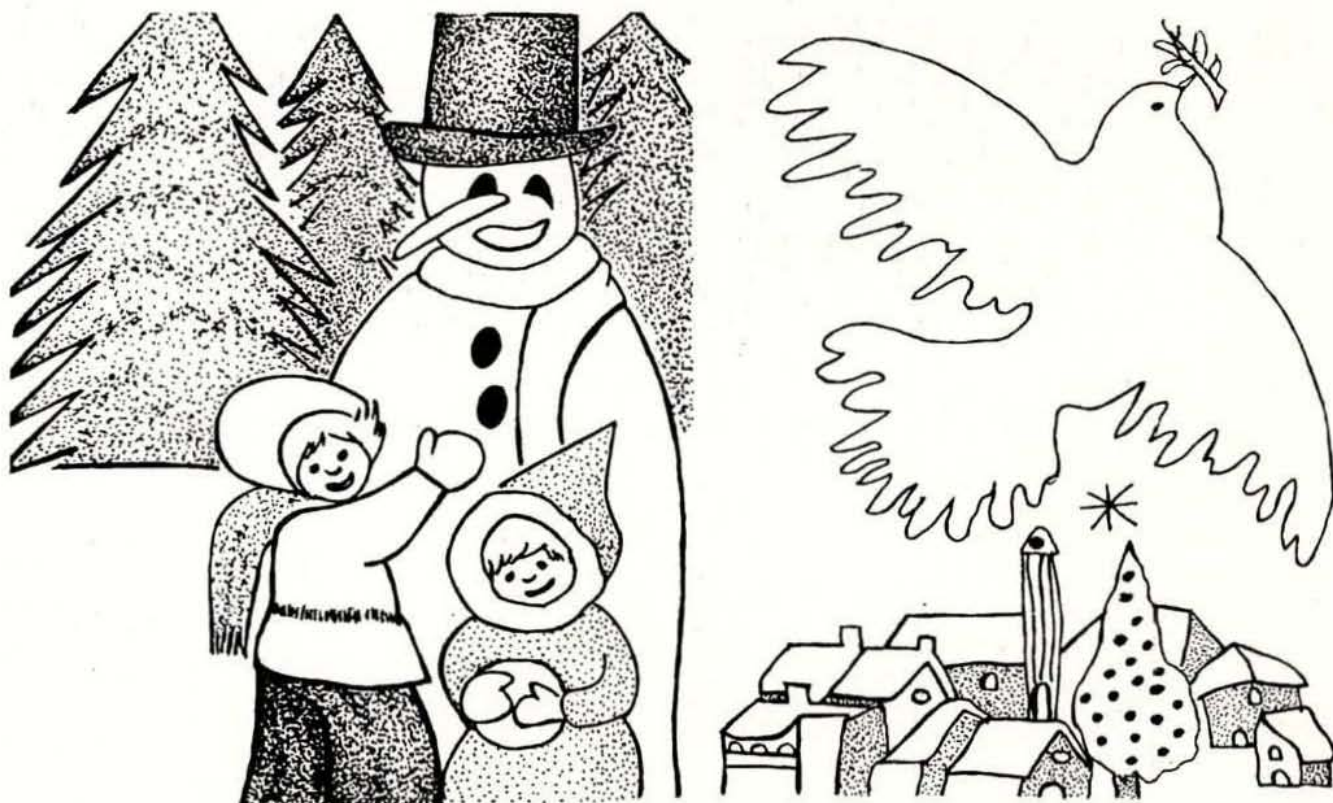
REVISTA MESADÈRA DETH C.N.L. DERA VAL D'ARAN

Entrevista

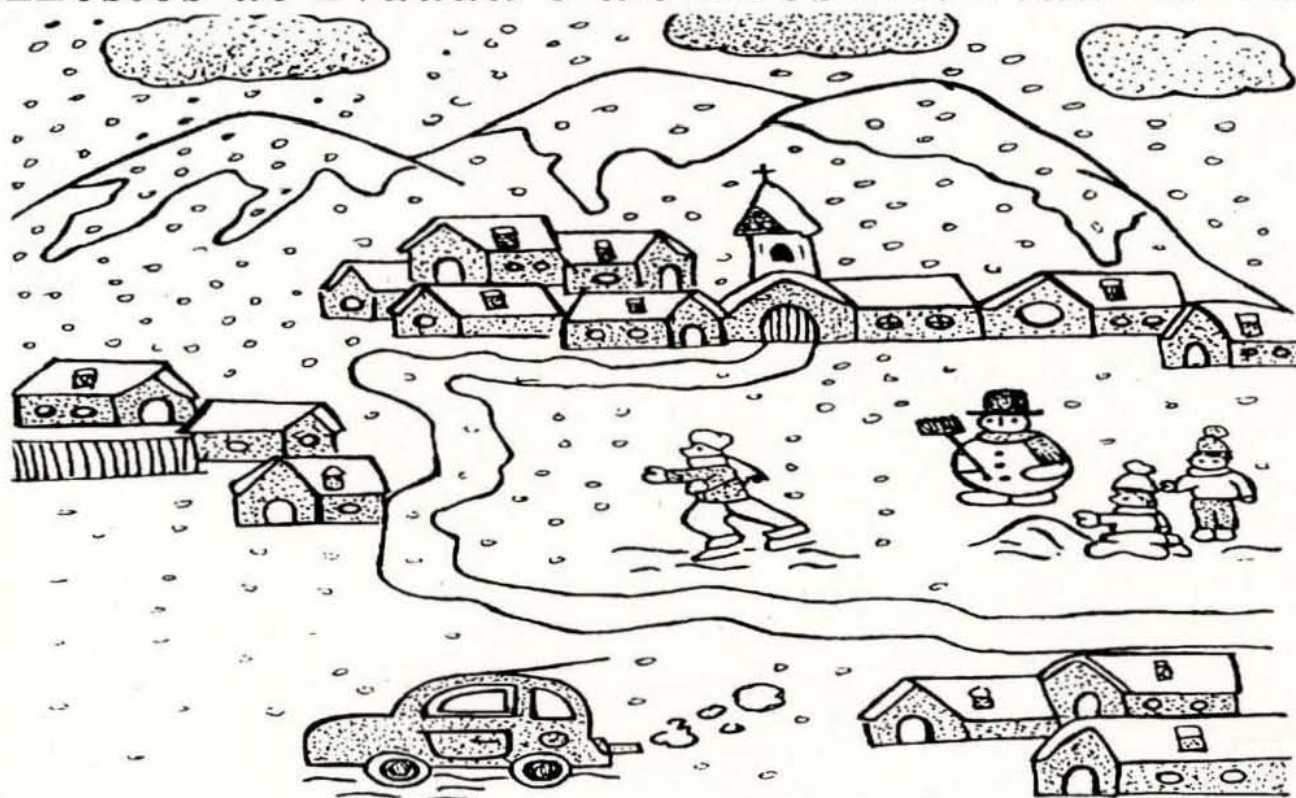
Lauegi/lauets

Carta Verda

***Eth Centre de Normalisacion Lingüistica
dera Val d'Aran vos desire ues Bones
Hèstes de Nadau e un Erós An Nau 1992.***

Boni aninòs entà toti!

Toti

REVISTA MESADÈRA DETH C.N.L. DERA VAL D'ARAN

CONSELH GENERAU
D'ARAN

DIRECCION GENERAU DE
POLITICA LINGÜISTICA
DERA
GENERALITAT
DE
CATALONHA

EDITE

C.N.L. dera Val d'Aran

Çò de Saforcada s/n

Tel.: 64 00 92

25530 Vielha

DIRECCION

Frederic Vergès Bartau

CONSELH DE REDACCION

Manuela Ané Brito

Jovita Ané Sanz

Joan Leja Cadena

ESTAMPE

Copinart

C/ Castèth, s/n

25530 Vielha

COLLABÒREN

Còs de Pompièrs dera Val d'Aran

Victor Caubet Carazo

PORTADA

Çò deth Senhor d'Arròs

DEPAUS LEGAU

L-1092-1991

*Era Direccion e eth Conselh de Redaccion
non s'identifiquen pas tostemp damb es
opinions e articles que vien signadi.*

SOMARI

EDITORIAU	3
ENTREVISTA	4
COLLABORACIONS	7
INFORMACIONS	9
SECCION D'ARANÉS-OCCITAN	10
CORNÈR LITERARI	12
ISTÒRIA	13
ESVAGAMENTS	14

EDITORIAU

Era patz lipotejada?

Darrèrament s'alende ath torn dera nòsta societat uns aires qu'arren an a veir tamb er esperit d'aguestes hèstes de Nadau que ja auem ena cantoadà e a man de celebrar.

Toti èm testimònis plan sigue dirèctament o plan per miei des mejans de comunicacion des bassacades de racisme, que non sonque se produsissen en estat espanhòu, senon en tota era vielha Euròpa, en uns païsi tamb tot era sua possa, en d'auti tamb ``guant blanc'', e que vien a coïncidir tamb ua epòca de recession economica e tamb ua taxa de caumatge en auça. Aguesta entremieja ei tèrra laurada, ei tèrra prèsta entà èster semiada de tota sòrta d'ideologies e demagogies que pogatz imaginar o rebrembar d'un passat non pas guaire luenhenc.

E ei qu'a de còps, nosati madeishi hèm es rasonaments mèssimplistes en fàcia ath problèma deth caumatge, ei a díder, eth dera manca de trabalh, e mos viram com a cans raujosi cap ad aqueri qu'an auut de deishar as sòns pr'amor dera hame, dera manca de trabalh o dera acaça politica. Mès semble èster, totun, que encara non mo'n auem pas encuedat o non mo'n volem pas encuedar deth tipe de trabalh que aguesti emigrats de ``color`` desvolopen e en quines condicions ac hèn; donc, didetz-me, ¿e vòlen es ``blanqui`` trabalhar enes plantèrs deth Maresme, o en toti aqueri auti trabalhs que era nòsta societat considèra ``baishi``? ¿Guairi d'aguesti individús que tot just hè ua mesada s'esgarmerauen en tot idolar en ues manifestacions politiquas contra era preséncia d'aguestes personas de color, vedem en aguesti trabalhs?

Demoram que en un estat de dret pogam víuer e convíuer toti amassa en mutuau respècte e que er esperit deth Nadau shurme e subergesque peth dessús de quinsevolh interès personau o collectiu.

Bon Nadau e Erós An Nau 1992 !

Era entrevista

Darrèrament a estat encausa de comentaris en carrèr un problèma plan grèu entara Val d'Aran sustot d'Es Bòrdes ensús e qu'ei era possibla disparicion deth Còs de Pompièrs Volentaris dera Val d'Aran, qu'afectarie sustot ath parc de Vielha-Mijaran, mès que per solldaritat ath madeish se higríen tanben es parcs de Les e de Bossòst. Entà da-mos un shinhau de lum ad aguest punchent ahèr, Joan Canalias Aurés, coordinador des Pompièrs dera Val d'Aran mos a autreat aguest interviu.

- En tot hèr un recorrut ara istòria, quan e per qué se creèc eth Còs de Pompièrs Volentaris dera Val d'Aran?

- Era Prumèra Cia de Pompièrs se creèc en octobre de 1962, en tot èster baile de Vielha Sr. Jusèp Calbetò Barra e còsso e lòctenent deth baile Jusèp Vivar López (Pèpe des Lolites), toti dus amassa tamb era rèsta dera municipalitat vederen eth besonh plan pressat de crear un còs de pompièrs entà hèr tèsta as huecs que se produsien en Vielha e es sòns torns e que tamb es mieis que alavetz s'auien a de còps non ère pas possible arténher d'amortà-les, çò que carrejaue ua seria de pèrtes economiques plan nautes e sustot problèmas sociaus. Enquia alavetz en Vielha sonque i auie que 4 persones (se mau non me'n brembi) que se n'encuedauen d'escandir aguesti huecs, e qu'èren: Joan deth Tarragoní, Quim d'Aldi, Chè (Jusèp Subirà) e Paquito

de çò de Pantanèr, se i auie quauquarrés mès ara non n'è pas memòria. Segon m'an condat eri madeishi auien ua assignacion annau de 2.000 PTA.

En creà-se aguesta 1 èra Cia de Pompièrs dera que eth còr e amna

en aqueri moments se dispausauen èren pògui e praubi: ua pompa manau. A compdar d'aciu era Mancomunitat cromptèc eth prumèr veïcul que encara sauvam e que l'aperam eth ``abuèlo'' (pairin) e que seguís balhant un gran servici.

D'esquèrra a dreta, Joan Canalias, cap coordinador des Pompièrs dera Val d'Aran, Pèpe des Lolites (José Vivar), ex-cap deth còs de Pompièrs de Vielha e Jacques Baudin, coronèu deth còs de Pompièrs deth departament dera Nauta Garona, tamb motiu dera hèsta de Sta. Bàrbara en acte de liurament ad aguest darrèr dera medalha d'aur des pompièrs aranesi, en arreconeishença des servicis balhats ara Val d'Aran.

n'estèc Pèpe des Lolites amassa tamb quauqui amics, aguesta amassa tamb aqueri pompièrs der Ajuntament de Vielha, passèren a èster un còs de pompièrs laguens era Mancomunitat contra Huecs dera Val d'Aran creada en 19 . Es mieis materiaus tamb que

Es veïculs que se tiegen quan i auie bèth huec entà carregar es pompièrs entath lòc deth sinistre èren particulars. Er Ajuntament de Vielha deishèc as pompièrs un locau entà podé-i salvar es materiaus qu'anaue aguesta Cia aquerint; mès enlà, se comencèc de crompar nau materiaus: veïculs grani mès vielhs enter es que i auie bèrri ``Fords''.

- Es parcs an depenut tostemp des Ajuntament, ei encara atau? De desempuïsh quan existís era vinculacion tamb era Generalitat de Catalonha?

- Aguesta ei ua bona question entà podé-se plaçar ena situacion que se trape aué eth Còs de Pompièrs dera Val d'Aran. Eth Parc de Pompièrs de Vielha depen dera Mancomunitat contra Huecs dera Val d'Aran, que en un bèth començament se constituïc aguesta tamb es ajuntaments de Vielha, Vilac, Betlan, Arròs e Vila, Gausac, e Escunhau, mès

enlà s'amplièc tamb es ajuntaments de Naut Aran e Es Bòrdes. En 1982, era Direccion Generau de Prevencion e Escandiment de Huecs dera Generalitat de Catalonha aufric ar ajuntament de Vielha-Mijaran, era possibilitat de signar un convèni de collaboracion.

En aqueri moments ère baile der ajuntament de Vielha-Mijaran e president dera Mancomunitat Xavier Tous, eth quau passèc com representant dera municipalitat, aguesta informacion a Pèpe, qu'ère alavetz eth cap de parc entà que l'estudièssim e avalorèssim. Eth madeish ajuntament non ère pas guaire favorable ad aguest convèni, mès es besonhs èren grani e eth madeish ajuntament non auie pas pressupòst en aqueri moments entà poder mantier eth parc, donc, aguest auie aumentat eth nombre de veïculs e qu'auien estat crompats pes madeishi pompièrs (e matriculats a nòm dera Mancomunitat) gràcies as sòs obtenguts per miei de calendaris, tòies, e aportaments de tota era societat aranesa en un esfòrc altruista com jamès s'a vist ena Val d'Aran, sustot en aqueth territòri deth parçan aranés qu'apertien ara Mancomunitat contra Huecs, ei a díder, d'Es Bòrdes ensús; donc, Bossòst e Lés auien tanben es sòns corresponents parcs. Nosati pagàuem tanben era gasolina, donc eth pressupòst dera Mancomunitat non i arribaue, tanben pagàuem era 1/2 dera assegurança a nivèu de pompièrs, mès açò non se podec mantier pr'amor de que es foncions e infraestructura deth parc auien despassat era linha que ja nosati solet non mos ère possible de mantier e s'arribèc a ua situacion insostenibla, a despiet des esfòrci que se hègen entà demanar subvencions.

Tamb aguest convèni era Direccion Generau se ne hège cargue de totes aguestes despenes, en vista dera manca de recorsi dera Mancomunitat entà hèr tèsta ad aguestes, s'aconselhèc era sua signatura. Açò siguec realitat en octobre de 1982, e a compdar d'alavetz es pompièrs dera Mancomunitat contra Huecs depenen dera Direccion Generau.

- Quina ei era plantilha des Pompièrs d'Aran?

- Vos parli tostemp deth parc de Vielha qu'ei per descomptat eth que

coneishi a hons. Quan en 1982 se signèc eth convèni tamb era Direccion Generau, es convènis establits normaument alavetz per aguesta ère d'ua plantilha de 25 pompièrs per parc, mès s'arreconeishie que era deth parc de Vielha se podie mantier. Aué per aué eth nòste parc oficiaument a ua plantilha de 47 pompièrs voluntaris, çò que vò(u) díder que demore encara era figura d'aguest pompièr mès a efectes intèrns e acordats en sessions laguens eth parc les auem de baisha. Aguestes baishes non an estat pas trametudes a nivèu oficiau per dus motius: A) Pr'amor que laguens d'un reglament qu'ei aprovat de junhsèga de hè dus ans enguarde era figura deth pompièr veteran, era quau non s'a encara desvolopat e demoram que se li dongue contengut e forma juridica entà poder aufrir ad aguesti pompièrs era possibilitat d'èster pompièrs veterans; mès tad açò de prumèr auem de saber quines son es condicions que pause era Direccion Generau tad aguesta naua qualificacion, donc, s'aguestes son nautes dilhèu es personas en question non les interèsse pas aguesta naua figura, e qu'ei pr'amor d'açò, qu'auem retengut aguestes baishes intèrnament.

En foncionament èm uns 33 en parc de Vielha, des que 3 son ena escala especiau qu'ei ua part dera qu'enguarde eth reglament, ena quau se i pòden nommar personas tamb ua especialitat (medecina, arquitectura, eca). Nosati, e d'açò tanben n'ère Pèpe cossent, credem que toti an d'èster pompièrs, prumèr de tota especialitat. Mès en nòste parc aué i a aguestes tres personas, qu'a despiet d'èster especialistes e pr'amor d'aué-se integrat sanceraument en nòste prètzhèt formen part d'aguesta escala, e que son es 3 mètgues: Jean-Louis Eve, Michel Brugue e eth darrèr qu'entrèc qu'ei Enric Cauvet.

- Aguesti dus prumèri qu'as nomenat son francesi, ei a díder, der aute canton dera termièra, quina ei era vòsta relacion e d'a on ven

aguesta?

- Toti dus son amics nòsti coma tanben n'ei Quique Cauvet, e an hèt fòrça montanha e trabalhs tamb nosati e mos an balhat formacion pendent plan d'ans e podem dispausar d'eri tostemp que es sues possibilitats ac permeten, mès ath delà tanben eri son pompièrs, atau auem que Jean-Louis ei ath madeish temps comandant de pompièrs ena Nauta Garona e, Michel capitan deth parc de Sent Gaudenç.

Tamb eri auem uns grani auantatges, donc mos balhen e pòrten tota aquera formacion e informacion qu'auem de besonh, provada un bèth pialèr de viatges ath long d'aguesti ans.

- Aguesta relacion que vos junh, ei ua relacion oficiau o d'amistosèr?

- D'oficialitat non i a pas arren, aquerò que mos junh sonqu'ei ua relacion umana, e aciu dilhèu plan que òc que s'embarre era esséncia deth pompièr voluntari e que arren e en lòc ei escrit, e qu'ei eth d'èster junhut, unit ar equip que trabalhe amassa, en tot hèr nhòc e creir en trabalh que va hèr, en cas contrari, non se pòt pas èster pompièr.

- Per qué comencèc eth problèma entre es Parcs dera Val d'Aran e en concrèt tamb eth de Vielha tamb era Direccion Generau de Prevencion e Escandiment de Huecs dera Generalitat de Catalonha?

- Era demana que se hè de voler estructurar eth parc de Vielha, ei un desir que non ei pas d'ara, senon de quauqui ans entà darrèr. Donc ja en tot èster Pèpe cap de Parc, s'auie demanat era collaboracion de que eth personau der Ajuntament podesse realisar quauqui servicis mendres laguens eth parc, tament com atier es aperades telefoniques, mantenement de veïculs, neteja de parc, eca., e atau facultar es prumères gessudes des pròpris pompièrs, mès tot açò, malurosament

sonque sigueren aquerd, desirs e arren mès.

Aciu en nòste parc auem aprenut ua sòrta o manèra de hèr es causes, es quaus mos an ensenhat aqueri qu'an estat deuant nòste, e qu'ei de préner es tèmes e sajar d'assumí-les enquiara fin. S'estèc pendent de tres a quate ans en persutar entà bastir eth parc qu'aué gaudim, e que en ua prumeria non ère pas aguest eth projectat. S'a auut de lutar e d'èster soples e hloishar a on s'a auut de hloishar entà auer aguest parc. E açò a estat un esfòrc de fòrça gent, non sonque dera Val d'Aran, senon tanben dera madeisha Direccion Generau, tecnicos dera madeisha e per descomptat es politics aranesi que i an collaborat.

Prèst eth parc mos merquèrem era hita d'arténher un personau contractat laboraument, plan siguesse per Ajuntament, plan pera Direccion Generau, plan peth Conselh d'Aran, entà poder atier aqueri besonhs mendres qu'adès vos sò nomentat. En aguesti dus darrèri ans era Direccion Generau a passat per quauqui ``impassi'', eth darrèr estèc eth de que se podie arribar ad aguesta solucion tostemp que i auesse un responsable de parc, donc aquerd que non volie pas aguesta ère d'auer un personau non pas assubjectit a cap de normatiua institucionau.

Se demanèc que aguesta figura siguesse jo. Cossent tamb açò, tostemp que se tié-se'n en compde bères

condicions, s'acceptèc e tanben eth hèt de contracte laborau de 3 personas, mès tot açò ath cap de dus ans, se mos a dit que non ei pas possible pr'amor que aguesta figura non existís pas en cap de parc de Catalonha. Ath deuant d'açò e veir qu'anàuem a esmostà-mos contra un futur inexistent, de préner era decission de presentar era dimission de pompièrs voluntaris de Vielha.

Aué èm en un moment que en torn d'èster parlant tamb era Direccion Generau e era Generalitat de Catalonha, mos trapam parlant a nivèu deth Conselh Generau, ei a díder, s'a passat era pildta en casa nòsta. Causa plan malaisida entà nosati pr'amor qu'a despriet dera promessa que se mos hec de que eth 4 de deseme, hèsta de Sta Barbara, ja aurfem quauquarren en clar, demoram aué com eth prumèr dia, e podem díder que non ne sabem arren d'arren. Çò que pogui díder ei que era Direccion Generau seguirà e semble èster oficiaument era qu'amie es pompièrs e anarà pagant de moment es despenes deth parc, mès eth supòrt o empara que nosati demanam passarie a èster a nivèu de Conselh Generau, de quina forma?, non ac podem pas díder, pr'amor que com sò dit adès non ne sabem arren.

- Se parle d'un lèu traspàs de competéncias. Quin ei eth sòn vejaire o opinion coma Coordinador des Pompièrs dera Val d'Aran?

- S'auem ua lei que mos permet

d'amià-mos e regf-mos administrativament nosati madeishi e en èster eth Còs de Pompièrs un branc de servicis, creigui qu'ei un hèt de nauta importància que aguest còs posque estructurà-se ara sua pròpria faicon laguens era Val d'Aran, mès tad açò de prumèr cau saber entà on volem anar e saber tanben quina ei era artenhuda competenciau dera Lei de Regim Especiau dera Val d'Aran, entà poder hèr foncionar, en cas concrèt de que pàrlam, es pompièrs.

Sò sanceraument cossent a un traspàs de competéncias, per dues simples rasons: a) Com mès ensús sò dit, pr'amor que sò aranés e ath delà me'n senti e b) Pr'amor qu'auem de demostrar es aranesi qu'èm capables de saber amiar e deféner eth nòste país: Aran. Mès en tot mantier tostemp aquera relacion des dus costats, eth dera termièra geografica e eth dera termièra politica que enquia ara a estat, e ath madeish temps tanben me cau híger, que aguesti traspassi s'an de hèr a plaser, bric pressadi, a mesura que es entremieges e estudis plan recorsilhosi ac vagen premanint, e dispausar des mieis economics que balhen emparament a estudis, projectes e bones voluntats, mès açò non ei pas tot en man deth ciutadan d'a pè, senon des politics qu'a eth pòble aranés elejut, e que son, fin finau es responsables de que aguesta Lei arténher es sòns objectius e finalitat, e que eth pòble aranés non se trape pas jamès decebut e enganhat per aqueri en qui un dia depausèren era sua fidança.

COMERCAU ARAN - AUTO, S.L.

**VENDA E REPARACIONS
DE VEÏCULS**

Carretèra de Vaquèira
 Tel. 973-64 21 19 Fax 64 23 54 25539 BETREN-Val d'Aran

Mòbles e complements de codina e banh
CODINAIRE

Edif. Tressens 301 (Parcatge Tuca)
 Tel.: 65 15 00, Betren - Val d'Aran

Collaboracions

ES LAUEGI/LAVETS

Un aute an ja auem ath dessús era sason der iuèrn, era quau daurís es pòrtes de lan en lan a tota ua sòrta de gent que practique es espòrts qu'an era nhèu com a miei. Mès ath madeish temps açò carrega malurosament, ua seria d'accidents a on era pèrta dera vida i é soent presenta pr'amor des lauegi de nhèu.

Aguest fenomèn des lauegi (lavets, lauets, (a)lits, litsa) de nhèu ei coneishut desempuïsh er establiment der òme enes parçans de montanha e ei estat considerat coma un hèt catastrofíc dera natura, e eth conta-ròtle (control) d'aguesta a estat dehòra deth domeni der òme. Mès aué per aué, eth coneishement que s'a d'aguest fenomen hè que se posquen predíder situacions de risque des madeishi a compdar dera analisi de d nivometeorologiques.

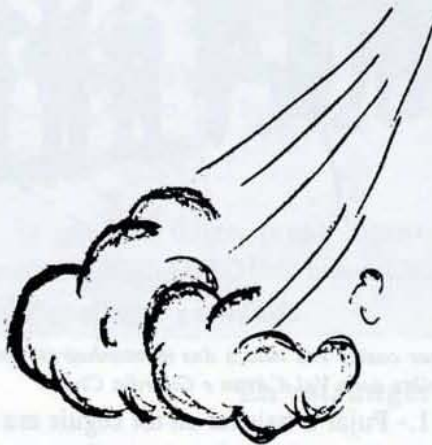
Mès d'auança a seguir auem de saber se qu'ei un laueg. Era sua etimologia aigüèra deth latin "labes" que vò(u) díder "queiguda", "dubertura dera tèrra", e se forme pr'amor der esbaussament dera massa o celh de nhèu acantierada, ath tipe de nhèu (pobia, grassa, ardonà, blossa, eca.), as condicions meteorologiques, ar estat dera superfícia subjadenta e ara pinent o arribentor des pales des montanhes.

Era estabilitat deth celh o mantèth nivau varie pr'amor que aguest evolucione. Donc, tanlèu era nhèu comence a quèir sus era superfícia deth solèr, e a viatges abantes, comence de tresmudà-se per miei d'ua tira de fenomens fisics que son restacats tamb es condicions meteorologiques. Aguestes transformacions non sonque se produsissen en situacions de nautes temperatures e deliment (honuda) dera nhèu, senon tanben per aire, es baishes temperatures, solelhada, eca., que modifiquen era mida e forma des grans o talabarnes de nhèu. Era resulta ei un mantèth format per desparièrs celhs

estratificats. Des caracteristiques d'aguesti celhs successius e era evolucion generau deth matèth de nhèu, aguest pòt devier mès estable o mès inestable e, ei alavetz en aguest darrèr cas que pòden desacadià-se es lauegi.

Es tipès mès coneishuts de lauegi son de tres sòrtes, e se deuen ath grad de coèshion e er estat físic dera nhèu:

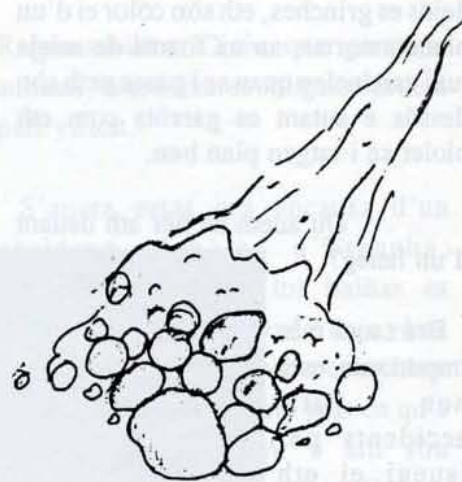
a) Laueg de nhèu pobia e ardonà.- Se produsís pendent o tanlèu despús de fòrtes nheuades, tamb temperatures baishes peth dejós des -5°C e en

Laueg de nhèu pobia

quaussevolh endret. Aguesti lauegi se genèren quan es talabarnes de nhèu se peten e pèrden coèshion. Us senhau que mos mèrque quan se dan ei en moment en qué vedem quèir era nhèu des brancs des arbes o en bèth aute lòc que d'abetud se i arture quan què (hius telefon, electrics, eca). Aguesta nhèu ei shuta, laugèra e a ua grana mobilitat. Son lauegi d'ua velocitat fòrça nauta e plan perilhosi pr'amor deth sòn poder desruidor.

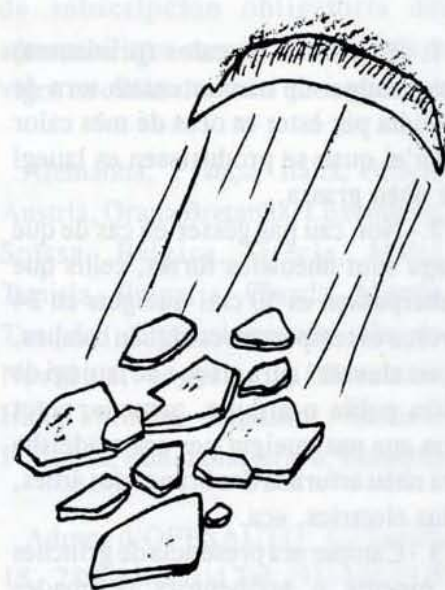
b) Laueg de nhèu grassa.- Aguesti lauegi son tipics dera sason primavera, a despiet de que pòden dà-se tanben tostemp que es temperatures siguen nautes. Se produsissen subertot enes pales acarades entà mieidia (sud). Era sua nhèu ei mòja o umerosa e pesanta, e era velocitat d'esguitlament (eslingada)

Laueg de nhèu grassa

ei lenta, mès an un naut poder erosiu pr'amor que pòden deishar eth solèr ath descubèrt e despotjà-lo.

c) Laueg de botàs o placa.- Aguesti lauegi se produsissen en pales dubèrtes, sustot en zònes bombades o convèxes, e soent peth pas de quauquarrés (un esquaire, caçaire, eca.) o d'un animau. Era zòna de gessuda ei ua copadura que pòt afectar a tot eth celh de nhèu o ben a ua part d'aguest. Eth botàs o placa eslingue peth dessús d'ua discontinuïtat en mantèth de nhèu o ben se desatele pera sua basa. Quan aguestes plaques son de nhèu bohada

Laueg de botàs o placa

(carrejada per aire) se pòden arreconéisher per'mor que se formen

dejós es grinchas, eth sòn color ei d'un blanc amortat, an ua forma de mieja lua, carrinchen quan se i passe peth sòn dessús e autan es garròts com eth piolet se i tatgen plan ben.

Qu'auem de hèr ath deuant d'un laueg?

Era causa mès importanta entà non patir accidents per lauegi ei eth d'evità-les, mès com açò non ei pas tostem possible, vam a sajar de balhar q u a u q u i conselhs ath respècte.

Des tres sòrtes de lauegi qu'auem vist ei eth darrèr eth que mès accidents provòque, cau donc auer present bèri aspèctes ara ora de mercar era rota entà evitar determinar e/o èster cuelhuts pes lauegi de botàs o de quinquèlh auta sòrta:

1.- Ena sason de calor (primavera) cau dehúger de mautar entath torn de mieidia per èster es ores de mès calor e qu'ei quan se produsissen es lauegi de nhèu grassa.

2.- Non cau pas gèsser en cas de que i age auut nheuades fòrtes, celhs que suberpassen es 50 cm. queiguts en 24 ores, e es temperatures siguen baishes, donc alavetz i aurà risque de lauegi de nhèu pobia o ardonas, aumens, entot non age pas queigut per era madeisha era nhèu arturada des brancs des arbes, hius electrices, eca.

3.- Campar era preséncia de grinchas e pinents o arribentors bombades (convèxes) que pòden indicar era preséncia de plaques o cunhèstres.

4.- Auançar preferentament pes grinchas entà evitar es plaques, sustot

se s'obsèrve que i a nheuades tamb torbeg, açò s'arreconeish pera preséncia dera nhèu acantierada en tot formar cunhèstres.

Se s'a de trauessar ua pinent o ua pala tamb risque cau que:

Laueg en lac de Ribereta que costèc era vida a dus montanhaires. Recerca des cossi per membres deth Còs de Pompièrs dera Val d'Aran e Guàrdia Civil.

1.- Pujar o baishar en tot seguir era linha de maxima pinent o arribentor.

2.- Trauessar era pala pera zòna mès nauta possibla.

3.- Passar tan desseparats coma si-gue possible. Jamès ua persona non començarà a trauessar enquai que era que va deuant non age pas arrenhut un lòc segur.

4.- Trauessar era pala en tot seguir diferents tralhs.

5.- Se se trauesse tamb esquís, descorà-se es correges d'aguesti, trèi-se es correges des garròts e destacà-se ua betrèla deth morralet. Caperà-se eth nas e era boca tamb un mocader o folart.

Fin finau ei primordiau quan se hèr ua gessuda de díder o indicar eth camin que se vò(u) o pense hèr, causa que faculte era cerca en cas d'accident.

Se per malur èm cuelhuts (gahats) per un laueg:

1.- Non cau pas pèrder er in, cau

sajar de húger peth laterau mès a pròp.

2.- S'açò non ei pas possible, sajar de nedar e mantíe-se ena superfícia, ei a díder, peth dessús deth laueg.

3.- Se vos acògue (capèrre), prèner era posicion d'ua bòla e quan trapetz que eth laueg s'arture sajar de

desseparar es codes e es jolhs e hè-se pati entà poder alendar melhor.

4.- S'ua persona ei acogada per un laueg ei vitau de trapà-la eth mès lèu possible. Non se pòt pèrder eth temps en anar cercar ajuda enquia que non s'age localisat era victima, ei per açò que cau portar ath dessús un aparelh de recerca de victimes de laueg e ua pala.

Ara seguida vos balham quauqui t e l e f o n s

d'informacion sus eth risque de lauegi:

Servei Geologic de Catalunya: (93) 426 91 84

Andorra: 9738-23933

Nauta Garona (Tolosa): 07-33 61 71 11 11

P. Atlantiques (Pau): 07-33 59 27 50 50

P. Orientaus (Perpinhan): 07-33 68 61 30 52

Arièja (Sent Gironç): 07-33 61 66 28 22

Sauvament en montanha:

Pompièrs Vielha (Val d'Aran): (973) 64 00 80

Coordinadora secors en montanha: (93) 692 80 80

Acabam aguest article sonque en rebrembar a toti aqueri amadors dera montanha que era prudéncia ei era melhor sauvagarda dera pèth de cadun de nosati.

F.V.B.

Informacions

QUE CONEISH VÉ DERA CARTA VERDA?

Era Carta Verda ei eth Certificat Internacionau d'Assegurança de Responsabilitat Civi de Veïculs Automobils e non garantís pas automaticament es sòns maus pròpris.

Era Carta Verda li permet de circular per 30 païsi tamb un assegurament de Responsabilitat Civi equivalent, coma mendre, ar exigit pera legalitat en vigor en cadun d'eri.

En cada país existís un Burèu Nacionau que se n'encuede de hèr es gestions, conta-rotlar e respòner des maus hèti per veïculs de d'auti païsi apertienents ath ``Système Interbureaux''

Espanha ei integrada en sistèma deth Certificat Internacionau d'Assegurança (Carta Verda) e apertien ath Système Interbureaux desumpuish 1953.

En estat espanhòu, era ``Oficina Española de Aseguradores de Automóviles'' (OFESAUTO) ei eth Burèu Nacionau de Carta Verda (O.M. 25-9-87)

En Espanha

S'un veïcul tamb matricula estrangèra li còste maus, a de rebrembar:

1 èr.- Préner corrèctament toti es elements identificadors deth veïcul estrangèr (matricula, conductor, propietari, nacionalitat, Cia Asseguranta, Carta Verda). Sage totemp de tier era: ``Declaracion Amistosa d'Accident'' (Part Europèu) coma esturment que facultarà ua mès

lèu rapiditat ena solucion deth sinistre.

2 au.- Se trape problèms entà obtier aguesti elements, requerisque era intervencion des Agents dera Autoritat (Policia Municipau, Guardia Civil, Mossos d'Esquadra, eca.).

Non auetz pas de desbrembar qu'ei essenciau obtier pròves e era corrècta identificacion deth veïcul autor des maus entà que era sua reclamacion sigue ara seguida atenguda.

Dongue part der accident ath sòn Assegurant entà que es sòns maus posquen, en sòn cas, èster apariats eth mès lèu possible.

Se ges bèth dobte, prene contacte tamb era OFESAUTO (veir mès ensús), entà confirmar garantides.

En estrangèr

A d'auer compde de:

1 èr.- Ei de besonh auer era sua assegurança en règla. S'a dobtes, abantes de començar eth viatge, campe ath sòn assegurant es garantides contractades.

2 au.- Era manca d'assegurança en sòn veïcul, o ua assegurança caduca, ei ua fraudaria ara Societat e un perill entà Vé. madeish, tamb independéncia des multes o sancions que li pòden èster impausades.

3 au.- Non desbrembe pas de portar totemp ath dessús eth sòn Certificat Internacionau d'Assegurances. Era Carta Verda ei era sua credenciau d'assegurament e certifique era existéncia d'un assegurament de

Responsabilitat Civi que garantís, aumens, es cobertures obligatòries deth país visitat.

S'auetz estat era encausa d'un accident dehòra d'Espanha, identificatz-vos, en tot balhar es donades deth vòste veïcul e dera vòsta assegurança. Hèsque a saber er accident ath Burèu Nacionau deth país en qu'a succedit er accident e ath sòn Assegurant en Espanha. Eri se n'encuedaràn de solucionar eth problèma.

Sage totemp de tier era ``Declaracion Amistosa d'Accident'' (Part Europèu), açò ajude tanplan a balhà-li un melhor servici.

Obtengue era informacion e assisténcia qu'age de besonh deth Burèu Nacionau deth país a on se produsisquie er accident. Aguesti Burèus Nacionaus se trapen en revèrs dera Carta Verda.

Era Carta Verda certifique etra existéncia d'aumens era assegurança de subscripcion obligatòria des automobilistes cossent tamb es leis en vigor en cadun des païsi que seguissen:

Alemanha, França, Italia, Suècia, Austria, Grana Bretanha, Luxemborg, Soïssa, Belgica, Grècia, Malta, Tunisia, Bulgaria, Olanda, Marròc, Turquia, Checoslovaquia, Ongria, Norvègia, Iogoslavia, Danemarc, Iran, Polonia, **Espanha**, Islandia, Portugau, Finlàndia, Israèu, Romania.

Adreça d'OFESAUTO: C/ Sagasta 18, 28004 Madrid Tel: (91) 446 03 00

P.D. Mercejam ara revista ``MUFACE'' pera sua autorisacion a reproduir aquest article.

Seccion d'aranés-occitan

Locucions e lexic

a bèth celh, a bèth talh: Hèt tamb orde, ara seguida en tot seguir ath dret: ``Cataratz aguest pilèr de tèrra a bèth celh.

a bèri shinhaus: A plaser, doçament: ``Eth trabalh lo van hèn a bèri shinhaus''

a boca de sac: En grana abundància: ``Cuelhérem en aqueth parçan ceps a boca de sac''.

a còp de uelh: Hèr ua causa sense predà-se-i guaire: ``Es mesures des veires dera hièstra les prenè a còp de uelh''.

abracar (v. tr.): Hèr mès brèu, mès brac, mès cuerta ua causa ena sua durada o ena sua estenuda: ``Abracar un discors, ua convèrsa'' ``Aguesti malurs li abracaràn era vida''.

abracalhs (m. pl.): Caps, trèci lançats o queiguts d'objèctes abracats.

ac (pron. nèutre): ``Ac sai, mès non ac voi pas d'èder''. ``Eri ac an hèt''. ``Da-l'ac ath mainatge''. ``Dèisha'c, non m'ac cau pas entad arren''. ``Açò que dides mos ac calerà campar''. ``Minja-t'ac''.

Aguest pronòm patís ena pronóncia

era assimilacion ara consonanta o ara vocala que seguís: ``ab, ad, ap, am, an, ag, at,...': ac veiram [ab beiram], ac trèigui [at trèigui], ac aurè [ag aurè], eca.

acavalhar (v. tr. e pron.): Méter, botar ua causa peth dessús d'ua auta, anar peth dessús de quauquarren: ``Se m'acavalhèc ua cama tamb era auta e queiguf de bocadents''.

acalhauar (v. tr. e pron.): Lançar pèires o calhaus contra quauquarrés o quauquarren: ``Toti es dies era mainadèra en gèsser d'estudi acalhauen ad aqueth praube can''. ``S'acalhauèren a aucir''.

Sin.: Apeiregar, arrocalhar.

acalhauament (m): Accion e efècte d'acalhauar o d'acalhauà-se.

Sin.: Apeiregament, arrocalhament.

acalhauaire, ra (adj.): Aqueth qu'acalhaue, apeirègue.

acaduquir (v. tr.): Hèr vier vielh, caduc.

acaishalar (v. tr.): Gahar, arrapar tamb es dents: ``Eth can li acaishalèc eth pompilh dera cama''.

Expressions

Ne sent ne ve, madeish que eth paom.- Se ditz de quauquarrés qu'ei tant estrambordat o que non se n'encuede o non se ne vò pas encuedar de çò que se li ditz.

Se m'enlordisses te mascari.- Vierende ester açò: Se quauquarren dides de jo, non te cap pòur que jo tanben n'è entà didé-ne de tu.

Pòs-te (demora) oelha que te me cau tóner.- Expression entà exprimir que se demore tornà-li a quauquarrés era accion qu'a estat damnatgeua entada eth, ei a d'èder, era resvenja vierà.

Er arrastèth non ei pas era arrastèra.- A cadun sòn trabalh, es sues foncions; era un non ei pas er aute.

Arrastèth: Pletera.

Arrastèra: Arrastèth mès gran e de pues mès sarrades.

Auer er arrir canhèr o de can.- Arrir faus.

Èster fin com ua romana.- Èster adret, astut, gatilop.

Cercar mieidia a catorze ores.- Parlar o gessé-se'n d'aquerò qu'ei eth centre der ahèr o tèma.

ARA TANBEN EN VIELHA

SEUR

SERVICI URGENT DE TRANSPÒRTS

VIELHA Ctra. Gausac, s/n. - Edif. Montpius - Tel. 640588
LLEIDA Poligon Industrial - C/ La Fusta - Tel. 205266

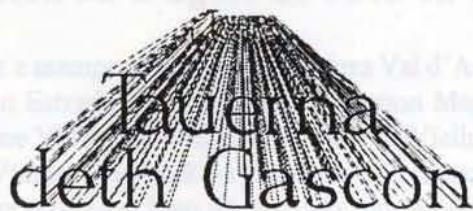
ELECTRO MECANICA - ARAN

CONCESSIONARI OFICIAU LADA

TALHÈR MECANIC
RECAMBIS E ACCESSÒRIS

Carretèra de Gausac, Ed. Montpius, 3
Tel.: 973-64 05 11, Fax: 973-64 24 31
25530 Vielha

(Çò des de Bartièr)

Esdejuars - Aperitius

Plaça Sant Aurenç, 1

Telefon: 64 22 87

VIELHA (Castièro)

BAR

(Çò des de Basteret)

Minjars - Aperitius - Porets rostits

C/ Major, 12

Telefon: 64 15 32

VIELHA (Castièro)

Otèl - Restaurant

Codina casalèra

Carretèra de França, s/num.

Telefon: 64 08 86

PÒNT D'ARRÒS (Marcatosa)

Articles de Present

Rebrembes

(Çò des de Manuèl)

Passeg dera Libertat, 12

Telefon: 64 02 32

VIELHA (Castièro)

Restaurant

Eth Cornèr

Codina casalèra

Passeg dera Libertat s/num.

Tel.: 973 - 64 16 23

25530 VIELHA (Castièro)

Supermercat

UNICO

(Çò d'Alexandra)

C/ Major, 18

C/ Anglada

C/ Pas d'Arró

Telefon: 64 00 57

VIELHA (Castièro)

Eth molièr des torns de Barbasta

De bon maitin me sò lheuada,
Tota pè-nuda, descauçada,
M'aimada Nanon, era faridondèta,
M'aimada Nanon, era farindondon.

Tota pè-nuda, descauçada,
Laguens un jardin que me sò calada.

I auie tan beròia ròsa muscada,
Non ère pas florida, la sò bracada.

Non ère pas florida, la sò bracada,
Ena pòcha me la sò botada.

Ena pòcha me la sò botada
Mès en tot barar m'ei tombada.

Un joen molièr me l'a amassada;
Molièr, molièr, torna-me ma ròsa!

Jo non te torni pas ta ròsa,
Que non me l'ages tu pagada!

De qué la vòs donc tu pagada?
De punets e abraçades!

Aimarè mès èster trufada
Que d'un molièr èster punada.

Lexic:

beròia: *polida*.

botada: *metuda, hicada* (v.: *botar*)

trufada: *mocada, burlada* (V.: *trufà-se*).

Aguesta cançon hè rapòrt as aventures deth joen Enric de Navarra, mès enlà Enric IV de França.

Acta deth 22 d'agost de 1645 en lòc de Garòs deth Conselh Generau d'Aran.

Amassats e asemprats es conselhèrs dera Val d'Aran a Conselh Generau en lòc de Garòs, per requisicion deth Sindic coma son: Arnaut Estrada, prior de Pujòlo; Ramon Moga, proòm de Pujòlo; Pèir Aurés, conselhèr deth terçon d'Arties e de Garòs; Jaime Vidal, conselhèr deth terçon de Vielha; Rafel de Miquèu, conselhèr deth terçon de Marcatosa; Joan Gasqueto, proòm de Vielha; Bertran Riba proòm de Marcatosa; Matèu Cau, lòctenent de conselhèr de Lairissa; Simon Socasau, proòm deth nomentat terçon; Joan de Bediada, proòm deth terçon de Bossòst; Joan Bergés, Sindic Generau dera Val d'Aran, e en nomentat Conselh s'a determinat es causes que seguissen:

En èster dat que era Val a sabut que quauqua persona a dit publicament en parçan de Termens e Menarges que aguesta Val volie tornar ara ``obligatio'' deth Rei de Castelha, e sense crenta de díder que aguesta Val demore tan damnatjada e ofenuda de parièra aulesa, ena mesura que s'a balhat orde ath Sindic que en nòm de tota era Val presente ua suplicacion e que volem que ne sigue recebuda informacion e que aqueth qu'a endonviada tau aulesa que sigue castigat com de justícia serà trapat.

Blasi Moga e Pont, notari.

* * *

Aguesta ère, sonque de bèra excepcion, era estructura formau que presentauen es actes des amassades deth Conselh Generau en sègle XVII.

Assistien as nomentades amassades, dus representants per cadua des circonscripcions administratiues d'Aran, aperades terçons desempuish era Edat Mieja. En aguesta epòca es terçons son sies, e açò mos balhe un totau de 12 representants de tota era Val, un conselhèr e un proòm defenien es interèsi de cadun d'aqueri. Ath delà i assistie -non pas tostemp- eth governador generau; eth Sindic Generau dera Val e eth jutge ordinari hègen mès soenta era sua preséncia. Ne balhave testimòni eth notari public o escrivan.

Es conselhèrs e proòms èren obligats a assistí-i. Se non ac podien pas hèr e justificauen era nomentada abséncia, les captrège un còsso deth sòn terçon, que prenguie eth nòm de ``lòctenent de conselhèr''; era nominacion non cambiau pas se er absent ère un proòm. En cas de non poder pas justificar era nomentada abséncia, arrés lo captrège e ère punit.

Enquiar an 1640, es amassades deth Conselh se heren ena clastra dera glèisa de Sant Aurenc, ena plaça d'Arnals. Mès, a compdar d'aguest an era institucion de govèrn d'Aran comence ua estapa itineranta, ena quau diuèrses poblacions acuelhen es sòns integrants; atau donc, uns viatges ei Garòs, d'auti Arties, Salardú, enquia s'amassèren er an 1642 en Castèth-leon, castèth que siguec enquiath 1616, demorança deth governador e principaus fortaleza dera val.

En aguesti ans, eth Principat de Catalonha e era Val d'Aran apertienien a França, pr'amor des conflictes succedits er an 1640 en Principat: Podie carregar, donques, grèues consequéncias eth comentari -plan se sap com s'escampilhen- qu'auie hèt ua persona ``en parçan de Termens e Menarges''.

Eth Sindic Generau, vertadèr pòrtavotz deth Conselh Generau, siguec er encargat d'emprincipiar es formalitats entà sajar de méter es causes en sòn lòc e aplicar era justícia. Es sòns viatges entà Barcelona èren fòrça soents, e cau pensar qu'expausèc es planhs dera Val, ara Deputacion.

Lexic:

aulesa: malesa, dolentaria, marridesa, desagúfs.

asemprar: citar, cridar, aperar a quauques persones entà que s'amassen en un lòc o acte determinat.

balhar: dar.

planh: queisha.

Jusèp Aran Viola (Istoriaire)

Esvagaments

	A	B	C	D	E	F	G	H
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								

CROTZAMENT DE MOTS Num. 3

- 1.- Art. definit femenin. Sinònim de limpio (femenin)
- 2.- Vaishèth dera codina. Capvirat, arbe.
- 3.- Sinonim de hòrt. Article definit masculin.
- 4.- Pronòm adverbiau. Mòble.
- 5.- Arbe de cama drete, brancs orizontaus, cabussalh conic e crospa blanquinoso dera que shurme era ampòra, plurau.
- 6.- Còs simple, metau de color auriò fòrça ductil e d'ua nauta valor economica. Preposicion.
- 7.- Consonanta. Sinonim de charrupar.
- 8.- Vocala. Vocales repetides. Article definit masculin.
- 9.- Contrari de long. Diftong.

- A) Vocala. Vocala. Capvirat, demostratiu neutre.
- B) En lenguatge familiar, pensar. Consonanta.
- C) Servís entà volar. Vocala. Entornege ara Tèrra.
- D) Arribar a amassà-se damb ua persona o causa que va deuant, arribar a tocar o cuèlher.
- E) Consonanta. Mamífer carnassèr, de peu doç, que viu damb er òme.
- F) Preposicion. Eplec abituau d'ua persona o causa. Nòm de letra.
- G) Capvirat, substància que s'obten dera vaca. Arbe que se creme entà Sant Joan tament coma se pronòcie.
- H) Deishar prèsta ua causa qu'ère espatracada. Vocala.

Solucions as esvagaments deth Toti num. 2

	A	B	C	D	E	F
1	B	A	L	S	E	N
2	E	S	T	E	R	A
3	S	O	R	R	A	R
4	O	S				I
5	N		N	A	R	C
6	H	A	U	C	E	S

ENDONVIETES

- 1.- Dus companhs que van amassa es pès deuant, es uelhs darrèr entà hè-les trabalhar es uelhs que les cau barrar.

- 2.- Ua hilha dera tèrra, damb lacets verdi dessus eth cap, aqueth que li hè mau que plore de vertat.

EDICIONS DETH C.N.L. DERA VAL D'ARAN

CONDES (Colleccion "Era Gabarra" Editoriau Era Galèra):

- 1.- *Era legenda de Guilhèm Tèlh* (*)
- 2.- *Era Auca d'Òr* (*)
- 3.- *Era Gargolha sabenta* (*)
- 4.- *Eth anhèth nere* (*)
- 5.- *Era estèla verda* (*)
- 6.- *Eth pintor deth vent* (*)
- 7.- *Açò ei arrats compdats* (*)
- 8.- *Eth monard Chimino* (*)
- 9.- *Era hèsta en humarau.*
- 10.- *Eth sharmant explorador.*
- 11.- *Eth diable presomit.*
- 12.- *Es aventures de Flor e de Mosqueta.*
- 13.- *Ena barca de Pare.*
- 14.- *Es cartes de Còia.*
- 15.- *Bernat eth vèrme.*
- 16.- *Era rata Rita.*
- 17.- *Nòa.*
- 18.- *Era viroleta e era camisa de dromir.*
- 19.- *Aurelhes de conilh.*
- 20.- *Era susmauta des joguets.*
- 21.- *Aguesti dies refresque pes tardes.*

Eth prèt看 per unitat ei de 225 pta. e 3 exemplars 600 pta.

COMICS (Editoriau Nabau, Barcelona)

PINOCHO (Aranés-Catalan) (*)

HEIDI (Aranés-Catalan) (*)

ALI BABA

TOM SAWYER

ROBIN HOOD

Eth prèt看 ei de 600 Pta.

(*) Non demoren exemplars d'aguesti titols

PUBLICACIONS

CORS D'ARANÉS

1.000 Pta.

ESCRÍUER ARANÉS

300 Pta.

ARAN PES CAMINS DERA NÒSTA ISTÒRIA

600 Pta.

FORMULARIS ADMINISTRATIUS

300 Pta.

VACANCES EN ARANÉS

225 Pta.

MUSICA D'ARAN

1.000 Pta.

PETIT DICCIONARI

PUBLICACIONS A GÉSSER:

- **1000 ARREPERVÈRIS COMENTATS.**

- **NOVÈLLES:** *Emilia*, Gerad Nerval.

Racondes fantastics, Edgar Poe.

Ua victima dera sòrt, Muller.

- **Recuelh des òbres corresponentes ath 1èr
Concors Literari 1.990.**

- **350 MOTS**

COMICS (Editoriau Nabau)

- **ROBINSON CRUSOE**

HUELHETONS:

- **TOTI, Noticiari Aranés.** Colleccion de 93 numeròs.

- **ERA CODINA ARANESA,** *Recèptes tradicionaus.*

- **TRIPTIC:** *Es drets lingüistics des ciutadans ena Val
d'Aran.*

**CONTRIBUÍS ARA
CAMPANHA DE
SENSIBILISACION DAMB:**

- *Samarretes.*

- *Pega-solets.*

- *Para-soleis tath coche.*

MATERIAU INFORMATIC:

- **VORA** (*Verificador Ortografic der Aranés*)

ESCOTATZ E GUARDATZ

**TIN-COMARQUES
VAL D'ARAN**

TELEVISIÓ DE
CATALUNYA, S.A.

Toti es diuendres entàs 14,00 ores.

**ESCOTATZ
TOTI ES DIES
DERA SETMANA**

MEDDIA ARANÈS

**CATALUNYA
RADIO**

de 12,00 a 13,00 ores

Liegetz

Toti

REVISTA MESADÈRA DETH C.N.L. DERA VAL D'ARAN

Soscriue-te-i!

collabòra damb toti eri.